

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΘΑΣΟΥ ΜΕ ΤΗ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ

Δημήτριος Θεοχ. Κύρου

Η Θάσος, όπως είναι γνωστό, ανέκαθεν είχε στενότερες και ποικίλες σχέσεις με τη Χαλκιδική και το Άγιον Όρος. Πληθώρα δημοσιευμάτων και αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό αναφέρονται στις σχέσεις αυτές. Η συντριπτική πλειοψηφία των δημοσιευμάτων είναι γνωστή στους ερευνητές και στο φιλόστοργο κοινό, ενώ το αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό παραμένει άγνωστο στο κοινό αυτό και περιμένει από τους ερευνητές, που το εντοπίζουν, να το δημοσιοποιήσουν.

Η εισήγηση αναφέρεται σε αρκετές πληροφορίες, που τις συγκέντρωσα –δίκην μελίσσης– από κάποια δημοσιεύματα, κυρίως λανθάνοντα και εν πολλοίς δυσπρόσιτα, και από αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό από τη Χαλκιδική και το Άγιον Όρος και τις κατέταξα στις εξής επτά ενότητες:

1. Το εξωκκλήσι του Αγίου Παντελεήμονος Καζαβιτίου και η σχέση του με το Άγιον Όρος.
2. Οι πανηγύρεις των Αγίων Αποστόλων στην Ολυμπιάδα και των Αγίων Τεσσαράκοντα Μαρτύρων στην Ιερισσό και η συμμετοχή των Θασίων σ' αυτές.
3. Θάσιοι «οικοῦντες» στο Άγιον Όρος (Καρυές).
4. Ο Θάσιος διδάσκαλος Δανιήλ Γεωργιάδης και η δράση του στη Χαλκιδική.
5. Ο Θάσιος διδάσκαλος Κωνσταντίνος Πετρίδης (συμπληρωματικά στοιχεία για την εκπαιδευτική του παρουσία στη Χαλκιδική).
6. Σχέσεις κατοίκων της Λιαρίγκοβης (Αρναίας) και του Νεοχωρίου με τη Θάσο, και
7. Χαλκιδικιώτες πολιτογραφηθέντες στη Θάσο και Θάσιοι πολιτογραφηθέντες στη Χαλκιδική.

1. Το εξωκκλήσι του Αγίου Παντελεήμονος και η σχέση του με το Άγιον Όρος.

Σε απόσταση 5 περίπου χιλιομέτρων νότια του Καζαβιτίου (Ανω Πρίνου) υπήρχε παλιότερα, ιδρυμένο το 1843, ένα εξωκκλήσι αφιερωμένο στον Άγιο Παντελεή-

μονα τον Ιαματικό, το οποίο αργότερα έγινε Ησυχαστήριο. Το 1987 ιδρύθηκε εκεί η γνωστή και λειτουργούσα μέχρι σήμερα «Ιερά Γυναικεία Κοινοβιακή Μονή Αγίου Παντελεήμονος Θάσου».

Λίγες πληροφορίες για το εξωκλήσι του Αγίου Παντελεήμονος έχουμε από το μικρό πόνημα του αείμνηστου ιερέα Γεωργίου (Δημητρίου)¹ και από την εισήγηση της κ. Ιωάννας Γόρδου-Τσιλογεώργη στο Γ΄ Συμπόσιο Θασιακών Μελετών, όπου παρουσιάζονται δύο έγγραφα του 1895 σχετικά με την εξεύρεση πόρων για το εξωκλήσι του Αγ. Παντελεήμονος².

Στην εισήγησή μου καταθέτω άγνωστα και συμπληρωματικά στοιχεία για το εξωκλήσι αυτό, τα οποία αναφέρονται σε ένα σημαντικό γεγονός του έτους 1863, δηλαδή 20 χρόνια μετά την ίδρυσή του. Το γεγονός αυτό καταγράφεται λεπτομερώς σε έγγραφο-επιστολή με ημερομηνία 15 Δεκεμβρίου 1863, το οποίο βρίσκεται «έν πρωτοτύπῳ» στο αρχείο μου³. Το γεγονός έχει ως εξής:

Στις 15 Δεκεμβρίου του 1863 ο προεστώς του χωριού Καζαβίτι, εκπροσωπώντας τους κατοίκους της συνοικίας Παπάξ Μαχαλά του χωριού, στέλνει επιστολή στον ηγούμενο της μονής του Σαραγίου του Αγίου Όρους Άθω, με την οποία ζητεί να βοηθήσει η μονή κάποιο θεάρεστο έργο του χωριού, επειδή, όπως γράφει, η μονή ενδιαφέρεται για τη σύσταση θεοφιλών και χριστιανικών έργων. Συγκεκριμένα και περιληπτικά ο προεστώς αναφέρει:

Πάνω από το χωριό μας υπάρχει μικρός ναός προς τιμήν του Αγίου Παντελεήμονος. Επειδή κάθε χρόνο γίνονται πολλά θαύματα, που γίνονται γνωστά σε όλους, προσέρχονται εκεί οι χριστιανοί και μάλιστα κατά την ημέρα της μνήμης του. Επει-

1. Βλ. *Γεωργίου Δημητρίου*, *Ιερά μονή Αγ. Παντελεήμονος Πρίνου Θάσου*. Ιστορικό, βίος και θαύματα του Αγίου, Καβάλα 1990, σσ. 5-8 και 44.

2. Βλ. *Ιωάννας Γόρδου-Τσιλογεώργη*, *Εξεύρεση πόρων για την πραγματοποίηση κοινωφελών έργων στη Θάσο από το 1850 ως το 1925*, περ. «*Θασιακά*», τ. 10 (1996-1997), σσ. 215 και 219-221.

3. Έχει διαστάσεις 20X28,8 εκ., είναι χειρόγραφο, δίφυλλο και το κείμενο με λίγες ανορθογραφίες είναι γραμμένο στις σελίδες 1α (ολόκληρη) και 1β (μισή). Στο φ. 2β αναγράφεται κάθετα σε 5 σειρές η διεύθυνση του παραλήπτη ως εξής: «*Τῷ πανοσιολογιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ τῆς Ἱερᾶς καὶ Σεβασμίας Μονῆς τοῦ Σαραγίου. Εἰς Ἅγιον ὄρος. Ἄθω*». Στην πάνω αριστερή γωνία του φ. 1α υπάρχει έντυπη στρογγυλή σφραγίδα με μαύρη μελάνη και διαμέτρου 3,9 εκ., η οποία κυκλικά έχει το λογότυπο: «+ΝΗΣΣΟΣ ΘΑΣΟΥ ΧΩΡΙΟΝ ΚΑΖΑΒΙΤΗ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΠΑΜΑΧΑΛΕ +1841» και στο κέντρο έχει την παράσταση του Αγίου Γεωργίου καθάλα στο αλόγό του να σκοτώνει τον δράκοντα με το κοντάρι του. (Για τη σφραγίδα βλέπε *Κων. Χιόνη*, *Ανέκδοτα Θασιακά έγγραφα των ετών 1769-1909*, «*Θασιακά*», 5(1988), Καβάλα 1988, σ. 125, όπου το λογότυπο παρουσιάζεται με μικροδιαφορές. Η σφραγίδα υπάρχει και σε έγγραφο-αναφορά αντιπροσώπων των κοινοτήτων της Θάσου προς τον Έλληνα υποπρόξενο της Καβάλας, στην οποία αναφέρονται στη συμπεριφορά του διοικητή της Θάσου Ιμπραήμ Ασσασή βέη διεκτραγωδώντας τα δεινά του νησιού. Βλ. *Κυριάκου Λικουρίνου*, *Η πολιτική κατάσταση του 1885 στη Θάσο*, «*Θασιακά*», 6(1989), σ. 120, όπου δημοσιεύεται φωτοτυπία της τελευταίας σελίδας της αναφοράς με τις σφραγίδες των κοινοτήτων.

δή όμως ο ναός είναι πολύ μικρός, όλοι οι προσερχόμενοι προσκυνητές διαμένουν έξω απ' αυτόν και πολλές φορές υποφέρουν από την κακοκαιρία. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να αυξηθεί ο χώρος του ναού και, επειδή δεν υπάρχουν οικονομικοί πόροι για την αύξησή του, ζητούμε από τη μονή βοήθεια και πιστεύουμε ότι θα εισακουστεί το αίτημά μας. Για το σκοπό αυτό στέλνουμε τον Βατοπαιδινό μοναχό Ιωάσαφ μεταφέροντας την επιστολή, για να παραλάβει τη συνδρομή της μονής. Λόγω απουσίας του επισκόπου⁴, ο οποίος βρίσκεται σε περιοδεία, για να μη ξοδευτούμε, δε ζητήσαμε ιδιαίτερη συστατική επιστολή, με την ελπίδα ότι είναι αρκετή η επιστολή αυτή. Επίσης παρακαλούμε, επειδή στερούμαστε από ιερά άμφια για το στολισμό του ναού και των ιερών, να μας στείλετε ό,τι προαιρέσθε και εγκρίνετε.

Αυτά αναφέρει ο προεστώς. Γίνεται αντιληπτό ότι το θεάρεστο έργο του χωριού είναι η επέκταση του εξωκκλησίου του Αγίου Παντελεήμονος και ζητείται η οικονομική ενίσχυση για το έργο αυτό. Ευκαιριακά, όμως, ζητούν και την αποστολή αμφίων για τους ιερείς.

Το πλήρες κείμενο του εγγράφου, που διορθώνουμε σιωπηρά τα ορθογραφικά του λάθη, έχει ως εξής:

(τ.σ.) «*Τῷ Πανοσιολογιωτάτῳ Ἀγίῳ Καθηγουμένῳ τῷ ἀσκοῦντι εἰς τὴν Ἱερὰν κ(αί) Σεβασμίαν Μονὴν τοῦ Σαραγίου τοῦ Ἀγίου Ὁρο(υ)ς Ἀθω.*

Ἐξαιτούμενοι ἐν πρώτοις τὰς ἀγίας ἡμῶν εὐχὰς διὰ ταύτης μας ἐρχόμεθα οἱ ὑποφαινόμενοι κάτοικοι τῆς ἐν τῇ Ν. Θάσῳ συνοικίας τοῦ Καζαβητίου Παπάξ Μαχαλᾶ νά παρα[κα]λέσωμεν τὴν ὑμ. πανοσιολογιώτητα δι' ἔργον θεάρεστον οἰδότες καλῶς ὅτι ἡ ἱερὰ ἡμῶν μονὴ περὶ πολλοῦ ποιεῖται διὰ τὴν σύστασιν θεοφιλῶν καὶ χριστιανικῶν ἔργων· ἄνωθεν τοῦ χωριό(υ) μας ὑπάρχει μικρὸς ναὸς σεμννόμενος ἐφ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος, καὶ ἔνεκα τῶν πολλῶν κατ' ἔτος γινομένων θανμάτων πᾶσι γνωστὸν πανταχόθεν προστρέχουσιν οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί, καὶ πολὺ περισσότερον εἰς τὴν ἱερὰν μνήμην του Ἀγίου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ναὸς εὐρέθῃ πολλὰ μικρὸς, οἱ δὲ προσερχόμενοι προσκυνηταὶ διαμένουσιν ἔξω ἅπαντες κ(αί) πολλάκις ὑποφέρουσιν ἐκ τῆς κακοκαιρίας, ἐφάνη ἐπάναγκες ἡ αὐξήσις τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ· καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς πόρος ὑπάρχει πρὸς αὐξήσιν αὐτοῦ, προστρέχομεν πρὸς τὴν σεβασμίαν καὶ ἱερὰν ἡμῶν μονὴν εὐέλπιδες ὄντες ὅτι θὰ εἰσακονσθῶμεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ πέμπομεν τὸν ὀσιώτατον μοναχὸν Βατοπαιδινὸν κύριον Ἰωάσαφ, κομιστὴν τῆς παρουσίας μας, διὰ νά παραλάβῃ τὴν συνδρομὴν τῆς ἱερᾶς μονῆς. Ἐν ἐλλείψει τοῦ Ἀρχιερέως μας εὐρισκομένου εἰς περιοδείαν, διὰ νά μὴν ὑποπέσωμεν εἰς ἔξοδα, δὲν ἐζητήσαμεν ἰδιαιτέραν συστατικὴν, μέ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ παροῦσα μας ἀρκεῖ!-

4. Πρόκειται για το μητροπολίτη Μαφωνείας και Θάσου Κύριλλο (1845-1863) ή Θεόκλητο Θεοδοσιάδη (1863-1865) (Βλ. ΘΗΕ 8, σ. 805).

Ἐπίσης παρακαλοῦμεν τὴν ὑμ. πανοσιολογιλότητα, ἐπειδὴ ὑστερούμεθα καὶ ἱερῶν ἀμφίων πρὸς στολισμὸν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ καὶ τῶν ἱερῶν, ἃς εὐαρεστηθῇ νὰ μᾶς ἐξαποστείλῃ ὅ,τι ἤθελε προαιρεθῇ καὶ ἐγκρίνῃ!-

Παρατηρήσεις:

1. Το έγγραφο απευθύνεται στον ηγούμενο της μονής του Σαραγίου του Αγίου Όρους. Όμως, είναι γνωστό ότι το καθίδρυμα αυτό δεν ήταν ποτέ μονή. Ιδρύθηκε ως κελί και στη συνέχεια με την οικονομική ενίσχυση των τσάρων της Ρωσίας εξελίχθηκε σε σκήτη, η οποία επίσημα ονομάζεται «Σκήτη του Αγίου Ανδρέου» και είναι γνωστή ως Σεράγι(ον) ή Σεράι (= ανάκτορο) λόγω της επιβλητικότητας των κτιρίων της. Ο πνευματικός ηγέτης κάθε σκήτης ονομάζεται Δικαίος⁵ και όχι Ηγούμενος. Επομένως η ορθή «προσφώνηση» είναι: «Πανοσιολογιωτάτῳ Ἁγίῳ Δικαίῳ τῷ ἀσκαῶντι εἰς τὴν Ἱερὰν Σκήτην τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου (Σεραγίου)...».

2. Δεν υπάρχουν παλιές γραπτές μαρτυρίες όσον αφορά την ανταπόκριση της σκήτης του Σεραγίου στο αίτημα των Καζαβιτιανών για οικονομική ενίσχυση στην επέκταση του εξωκκλησίου και για αποστολή αμφίων στους ιερείς του. Ο π. Γεώργιος (Δημητρίου) στο πόνημά του (βλ. σημ. 1) γράφει ότι «*πρὸ τοῦ Ναοῦ σέ ἀπόσταση 6 περίπου μέτρων καὶ ἀκριβῶς δίπλα στὸν πλάτους 2 περίπου μέτρων διάδρομον, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἴσοδον τῆς αὐλῆς καὶ καταλήγει στὸν ναόν, ὑπάρχουν δύο κελιά εὐρύχωρα, χαμηλά ὁμως, σκεπασμένα καὶ αὐτὰ μὲ πλᾶκες τοῦ βουνοῦ. Ἐκτίσθησαν καὶ αὐτὰ τό 1843*», όπως και το εξωκκλήσι. Αντίθετα, ο προεστώς του Καζαβιτίου γράφει στην επιστολή του το 1863, δηλ. 20 χρόνια μετά, ότι «*ἐπειδὴ ὁ ναός εὐρέθη πολλὰ μικρός, οἱ δὲ προσερχόμενοι προσκυνηταὶ διαμένουν σιν ἔξω ἅπαντες καὶ πολλάκις ὑποφέρουν ἐκ τῆς κακοκαιρίας, ἐφάνη ἐπάναγκες ἢ αὐξήσεις τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ*», δηλ. ο προεστώς δεν αναφέρει ὑπαρξη κελίων-δωματίων.

Αν δεχθούμε τα γραφόμενα του πατρός Γεωργίου, που δεν φαίνεται να στηρίζονται σε γραπτές μαρτυρίες, αλλά ίσως στην προφορική παράδοση, που μερικές φορές δημιουργεί σύγχυση, τότε θα πρέπει να δεχθούμε ότι ο προεστώς του Καζαβιτίου παρέχει ανακριβείς πληροφορίες στους Σεραγιώτες, για να τους συγκινήσει με σκοπό την οικονομική τους ενίσχυση!

Προσωπικά δεν δέχομαι την άποψη αυτή. Πιστεύω ότι ο προεστώς παρέχει ακριβείς πληροφορίες και καταλήγω στο συμπέρασμα ότι οι Σεραγιώτες βοήθησαν οικονομικά τους κατοίκους του Καζαβιτίου για την επέκταση-αύξηση του εξωκκλησίου, η οποία είχε τη μορφή της κατασκευής των δύο δωματίων-κελιών. Την άποψη αυτή έρχονται να ενισχύσουν τα δύο έγγραφα του 1895 (32 χρόνια νεότερων του παρουσιαζόμενου), με τα οποία ο προεστώς και οι πρόκριτοι του Καζαβιτίου

5. Δικαίος από το 1862 έως το 1887 ήταν ο Θεόδωρος. Βλ. Δωροθέου Μοναχοῦ, Το Άγιο Όρος. Μύηση στην ιστορία του και τη ζωή του, Κατερίνη 1986, σ. 254.

ζητούν από κοινότητες της Θάσου οικονομική ενίσχυση για κατασκευή «*έτέρου οικήματος εὐρυχώρου*» ή για ανέγερση «*έτέρου καταλύματος εὐρυχώρου*»⁶. Η αναφορά σε *έτερον* οίκημα-κατάλυμα υποδηλώνει την ύπαρξη προγενέστερου οικήματος. Για την αποστολή αμφιών ή την οικονομική βοήθεια για την αγορά ή κατασκευή τους δεν υπάρχουν στοιχεία ούτε και για υποθέσεις.

3. Ο Βατοπαιδινός μοναχός Ιωάσαφ, που αναφέρεται στο κείμενο ως κοιμιστής του εγγράφου στη σκήτη του Σεραγίου, ανήκε στην ι. μονή Βατοπαιδίου του Αγίου Όρους, εξάρτημα της οποίας είναι η σκήτη αυτή. Για την παρουσία του στη Θάσο δεν έχουμε στοιχεία. Πιθανόν να ήταν μοναχός του Βατοπαιδινού μετοχίου του Ραχωνίου (διπλανού με το Καζαβίτι χωριού) και οι Καζαβιτιανοί τον παρακάλεσαν να μεταφέρει την επιστολή στο Σεράι, λόγω της διοικητικής σχέσεώς του με τη μονή Βατοπαιδίου.

4. Το έγγραφο υπογράφει ο προεστώς του χωριού Αναγνώστης παπα-Δημητρίου, δηλαδή γιος του ιερέα Δημητρίου, εκπροσωπώντας όλους τους κατοίκους της συνοικίας του Καζαβιτίου Παπάς Μαχαλά (δηλαδή της συνοικίας που ονομάζεται συνοικία του παπά).

2. Οι πανηγύρεις των Αγίων Αποστόλων Ολυμπιάδας και των Αγ. Τεσσαράκοντα Μαρτύρων Ιερισσού και η συμμετοχή των Θασίων σ' αυτές.

Για το θέμα αυτό παρέχονται οι εξής πληροφορίες:

• Στα 1878 ο διδάσκαλος της Αστικής Σχολής Λιαριγκόβης Νικόλαος Βουργαρελίδης⁷ στο ημιανέκδοτο μέχρι τώρα έργο του «Τα Μαδεμοχωρικά μετά των ηθών και των εθίμων»⁸ γράφει ότι στην κοιλάδα «Λειψιάστα»⁹, όπου μένουν οι κάτοικοι της Βαρβάρας καλλιεργώντας τα χωράφια τους, «οί Θάσιοι ανά πάντα Ίούνιον αποβιβάζόμενοι αγοράζουνσι παρά τῶν κατοίκων Μαδεμοχωρίων μελίσσια καί οὕτω ἐπιτελεῖται ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας πανήγυρίς τις. Τό τοιοῦτον συμβαίνει κατὰ Μάρτιον καί ἐν Ἰερισσῷ»¹⁰.

6. Βλ. σημ. 2.

7. Εργάστηκε ως δάσκαλος στα σχολεία της Λιαριγκόβης (1872-1878), της Ιερισσού (1885-86) και αλλού. Καταγόταν από την Ήπειρο και ήταν γιος του παρακάτω αναφερόμενου δασκάλου Σπυρίδωνος Βουργαρέλη (βλ. και σημ. 38).

8. Τμήματά του δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα της Πολιτιστικής και Επιμορφωτικής Εταιρείας Αρναίας «ΑΝΤΙΛΛΟΙ ΤΗΣ ΑΡΝΑΙΑΣ» στα φύλλα 6, 7 (1976) και 43, 44 (1981) σχολιασμένα από τον Γ. Μ. Παπαθανασίου με τον τίτλο «Τα Μαδεμοχωρικά».

9. Θέση όπου σήμερα βρίσκεται το παραθαλάσσιο χωριό Ολυμπιάδα.

10. Βλ. εφημ. «ΑΝΤΙΛΛΟΙ ΤΗΣ ΑΡΝΑΙΑΣ», φ. 7 (1976). Πρβλ. Δημ. Κύρου, Η μελισσοκομία στην οικονομία και τον καθημερινό βίο της Αρναίας σε παλαιότερες εποχές, Πρακτικά ΣΤ' Τριμήνου Εργασίας Ε.Τ.Β.Α. «Η μέλισσα και τα προϊόντα της», Νικήτη 12-15.9.1996, Αθήνα 2000, σ. 372 (Περίληψη της ανακοίνωσης βλ.επε στο περ. «Η ΑΡΝΑΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ», τχ. 34/1997, σ. 6).

• Στα 1887 ο Νικόλαος Σχινάς στο βιβλίο του «Οδοιπορικά Σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας» (Αθήνα), γράφει¹¹: «Εἰς τό ἐπίνειον Λιμπασάδα¹² κατά τὰς ἀρχάς Ἰουλίου, ἦτοι μετὰ τήν ἐορτήν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μεταφέρουσι κατ' ἔτος ἐξ ὅλων τῶν χωρίων κυψέλας μελισσῶν περί τὰς 6-7 χιλιάδας, τὰς ὁποίας πωλοῦσι πρὸς τοὺς ἐπὶ τούτῳ προσερχομένους κατοίκους τῆς νήσου Θάσου» και

• Στα 1888 (30 Ἰουλίου) η εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ» γράφει¹³: «Ἡ κατ' ἔτος κατά τόν Ἅγιον Ἀπόστολον τελουμένη πανήγυρις ἐν Ὀλυμπίδι, καθ' ἣν περί τὰ 25 πλοῖα Θασίων καταπλέοντα ἐκεῖ ἡγόραζον μελίσσια, ἐφέτος ἐνανάγησεν. Ἄν δέ εἴπω εἰς ὑμᾶς ὅτι ἐκ τῆς πανηγύρεως ταύτης μόνον εἰς Λιαρίγκοβην εἰσήρχοντο ὑπὲρ τὰς 1.500 λίρας –ἀφήνομεν τὰ ἄλλα χωρία– σκεφθεῖτε ὁποῖα ἡ ἐκ τῆς μὴ τελέσεως τῆς πανηγύρεως προσελθοῦσα εἰς τήν ἐπαρχίαν ταύτην ζημία. Βεβαιοῦται ἐνταῦθα ὅτι οἱ Θάσιοι μετέβησαν εἰς Καβάλαν καί ἰδίως εἰς Ἅγιον Ὅρος καί ἡγόρασαν μελίσσια κληθέντες παρὰ τῶν καλογήρων», τους οποίους στη συνέχεια κατηγορεῖ ὅτι πήραν το ψωμί ἀπ' τα χέρια των Χαλκιδικιωτῶν πουλώντας στους Θασίους μελίσσια. (Ἡ εἶδηση αὐτή εἶναι ανταπόκριση τοῦ Ξ.Δ. ἀπὸ τὴ Λιαρίγκοβη καὶ ἀναφέρεται στα χωρία τῆς Βόρ. Χαλκιδικῆς. Φαίνεται πὼς μοναδικὸς λόγος τοῦ ναυαγίου τῆς πανήγυρις ἦταν τὸ γεγονός ὅτι οἱ Θάσιοι βρήκαν προφανῶς φτηνότερα μελίσσια στὴν Καβάλα καὶ στὸ Ἅγιον Ὅρος).

• Τέλος, στὰ 1930 (περίπου) ἡ γνωστή, ἴσως, σὲ μερικoὺς Ἀθηναῖα φεμινίστρια, συγγραφέας καὶ συντάκτρια τοῦ περιοδικοῦ «ΕΛΛΗΝΙΣ» Ἀθηνᾶ Γαϊτάνου-Γιαννινοῦ¹⁴, εὐρισκόμενη στὴν Ἀρναία, ὡς γνώριμη τοῦ τότε μητροπολίτη Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους Σωκράτη Σταυρίδη καὶ ἀσχολούμενη με τὴν καταγραφή τῆς ιστορίας, τῆς λαογραφίας καὶ τῆς οικονομίας τῆς Ἀρναίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Χαλκιδικῆς ολοκλήρου, με σκοπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ υλικοῦ αὐτοῦ σὲ ἐγκυκλοπαίδειες, εφημερίδες καὶ περιοδικά, ὅπου ἦταν συνεργάτης, γράφει στὶς σκόρπιες σημειώσεις τῆς¹⁵, βασισμένη στὶς πληροφορίες τοῦ Βουργαρελίδη (1878), τοῦ Σχινά (1887) καὶ τῆς εφημερίδας «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ» (1888) καὶ σὲ προσωπικὲς ἐρευνες:

– « Τὰ μελίσσια τῆς Ἀρναίας τὰ πηγαίνουν στό Ἅγιον Ὅρος “διὰ τήν πεύκην” καί εἰς τήν Θάσον τήν ἄνοιξιν. Τό μέλι (σοσμέες Ἀγ. Νικολάου) Ἀρναίας καί Ἀ.

11. Στις σελίδες 564-565. Πρβλ. Δημ. Κύρου, ὁ.π.

12. Βλ. σημ. 9.

13. Στὸ φ. 1262, σ. 2 καὶ στὴ στήλη: «Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν».

14. Περισσότερα γι' αὐτὴν βλέπε κυρίως: Λένας Δουκίδου, Στὴ χαρραγὴ τοῦ φεμινισμοῦ, ἐφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, φ. 10-1-1982 καὶ Δημ. Κύρου, Ὁ λαογραφικὸς πλοῦτος τῆς Ἀρναίας, Πρακτικά τοῦ Ιου Ἀναπτυξιακοῦ Συνεδρίου Ἀρναίας, Θεσσαλονίκη 1990, σσ. 46 καὶ 53.

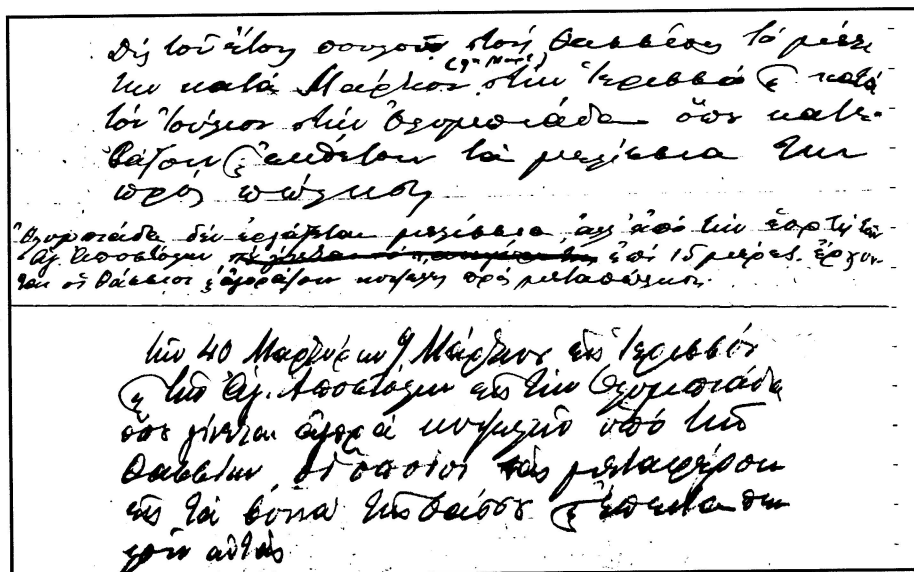
15. Βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο μου, διασωθεῖσες ἀπὸ τὴν πυρὰ μετὰ ἀπὸ ἐκκαθάριση Ἀρχείου Δημόσιας Υπηρεσίας.

περιοχής φέρεται καί πωλείται από τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ἐπὶ 15 ἡμέρας εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα καὶ τὴν 9ην Μαρτίου εἰς τὴν Ἱερισσόν».

– «Τῆς Ἀρναίας τὰ πηγαίνουν τὰ μελίσσια στὸ Ἅγιον Ὄρος “διὰ τὴν πεύκην” καὶ εἰς τὴν Θάσον τὴν ἄνοιξιν».

– «Δις τοῦ ἔτους πουλοῦν στοὺς Θασίους τὸ μέλι των κατὰ Μάρτιον (9 Μαρτίου) στὴν Ἱερισσό καὶ κατὰ τὸν Ἰούλιον στὴν Ὀλυμπιάδα, ὅπου κατεβάζουν καὶ ἐκθέτουν τὰ μελίσσια των πρὸς πώληση. Ἡ Ὀλυμπιάδα δὲν ἐργάζεται μελίσσια, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐορτὴν τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων ἐπὶ 15 ἡμέρες ἔρχονται οἱ Θάσιοι καὶ ἀγοράζουν κυψέλας πρὸς μεταπώληση» καὶ

– Στὶς πανηγύρεις «τῶν 40 Μαρτύρων 9 Μαρτίου εἰς Ἱερισσὸν καὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων εἰς Ὀλυμπιάδα... γίνεται ἀγορὰ κυψελῶν ὑπὸ τῶν Θασίων, οἱ ὅποιοι τὰ μεταφέρουν εἰς τὰ βοννά τῆς Θάσου καὶ ἔπειτα πωλοῦν αὐτάς»¹⁶.

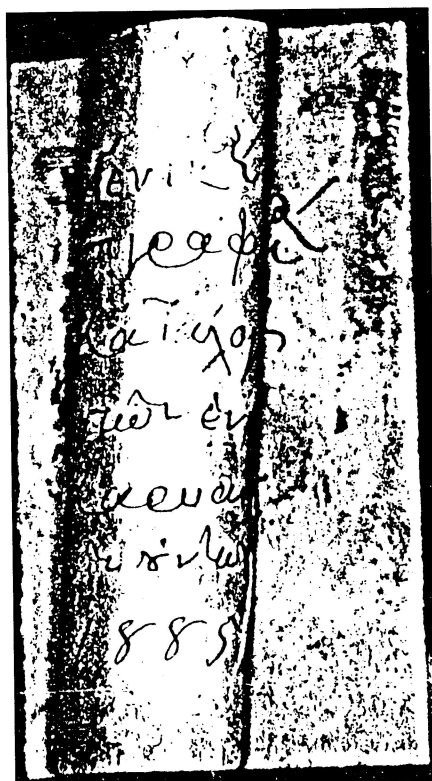

Σκόρπιες χειρόγραφες σημειώσεις της Αθ. Γαϊτάνου-Γιαννίου για τη Θάσο.

3. Θάσιοι «οἰκοῦντες» στὸ Ἅγιον Ὄρος (Καρνές).

Στα Ἀρχεῖα της Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους (στις Καρνές) σώζεται (καὶ εἶναι ἀνέκδοτος) ὁ «Γενικός Ἀπογραφικός Κατάλογος τῶν ἐν Καρναῖς οἰκοῦντων» (βλ. εἰκόνα ἐξωφύλλου), συνταγμένος το 1885. Ἐκεῖ αναγράφονται καὶ τα ονόματα δεκαῆξι (16) Θασίων σε στήλες, ὅπου καταγράφονται ὁ αὐξὼν ἀριθμὸς, τὸ

16. Οἱ σημειώσεις αὐτές πρωτοδημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Δ. Κύρου, *Ἡ μελισσοκομία...*, ὅ.π., σ. 377.

«Γενικός Άπογραφικός Κατάλογος των εν Καρυαίς οικώντων». Το εξώφυλλο του Καταλόγου.

ονοματεπώνυμο, το επάγγελμα, η ηλικία, η επαρχία, ο τόπος καταγωγής και το θρήσκευμα, ως εξής:

Αρ. αφ.	Όνομα	Επώνυμο	Επάγγελμα	Ηλικία	Επαρχία	Τόπος καταγωγής	Θρήσκευμα
100	Αναστάσιος	Νικολάου	βακάλης ¹⁷	45	Θάσος	—	Χριστ. ορθόδ.
106	Μιχαήλ	Ευαγγελίδης	ζωγράφος	38	Θάσος	—	»
109	Ιωάννης	Δημητρίου	ζωγράφος	20	Θάσος	—	»
112	Μιχαήλ	Χρήστου	ζωγράφος	38	Θάσος	—	»
122	Νικόλαος	Θεοδώρου	ράπτης	53	Θάσος	—	»
237	Σταμάτης	Γεωργίου	επαίτης	60	Θάσος	—	»
519	Φώτιος	Κωνσταντίνου	επαίτης	50	Θάσος	—	»
529	Δημήτριος	Κωνσταντίνου	επαίτης	50	Θάσος	—	»
606	Κωνσταντίνος	Δημητρίου	ντουγραματζής ¹⁸	22	Θάσος	—	»
1405	Παναγιώτης	Κωνσταντίνου	εργάτης	35	Θάσος	Καζαβίτι	»

16. Οι σημειώσεις αυτές πρωτοδημοσιεύτηκαν από τον Δ. Κύρου, Η μελισσοκομία..., ό.π., σ. 377.

17. Δηλ. παντοπώλης (από την τουρκική λέξη bakal).

18. Δηλ. ξυλουργός (από την τουρκική λέξη doğramaci).

1537	Αθανάσιος	Κωνσταντίνου	ντογχαντής ¹⁹	25	Ν. Θάσος	Βουλγάρο ²⁰	»
1786	Δημήτριος	Μανουήλ	εργάτης	45	Θάσος	Κακηράχη	»
1787	Δημήτριος	Γιοβάνη	εργάτης	30	Θάσος	Κακηράχη	»
1793	Άγγελος	Νικολάου	ντογχαντιάτζης	18	Θάσος	Κακηράχη	»
1794	Ιωάννης	Κωνσταντίνου	ντογχαντιάτζης	16	Θάσος	Κάστρον	»
1962	Κυριάκος	Χρήστου	επαίτης	55	Θάσος	Παναγιά	»

4. Ο Θάσιος διδάσκαλος Δανιήλ Γεωργιάδης και η εκπαιδευτική δραστηριότητά του στη Χαλκιδική.

Δε γνωρίζουμε πότε γεννήθηκε και από ποιο χωριό της Θάσου καταγόταν. (Στην εργασία του Γεωργ. Αστεριάδη «Ο πρώτος Εκλογικός Κατάλογος της Υποδιοικήσεως Θάσου (1915)», δημοσιευμένη στον 8ο τόμο των «Θασιακών», αναφέρονται τρεις Γεωργιάδηδες, δύο δάσκαλοι και ένας κτηματίας, από τα χωριά Παναγία, Ραχώνι και Άνω Θεολόγος αντίστοιχα. Σύμφωνα με τον ονομαστικό τηλεφωνικό κατάλογο της Ανατολικής Μακεδονίας (2002-2003) υπάρχουν 7 συνδρομητές με το όνομα Γεωργιάδης στα χωριά Ραχώνι, Θεολόγος, Λιμενάρια, Λιμένας (Θάσος) και στη Σκάλα Σωτήρα. Επικοινωνήσα τηλεφωνικά μ' αυτούς, αλλά κανείς τους δεν άκουσε για τον Δανιήλ). Ούτε διαθέτουμε άλλες πληροφορίες για τη ζωή του γενικά. Γνωρίζουμε μόνο κάποιες πτυχές της εκπαιδευτικής του δραστηριότητας. Συγκεκριμένα γνωρίζουμε ότι υπηρέτησε ως δάσκαλος στα σχολεία Ρεβενικίων (σημ. Μεγάλης Παναγίας) και Λιαρίγκοβης (σημ. Αρναίας) Χαλκιδικής από το 1883 ως το 1889 και από το 1909 έως το 1911 (βλ. πίνακα).

Τις πληροφορίες αυτές τις παίρνουμε από φύλλα της εφημερίδας της Θεσσαλονίκης «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ» των ετών 1884, 1887 και 1889, από Κατάστιχα ληροφοδοσίας του μητροπολιτικού ναού Αγίου Στεφάνου Αρναίας (1882-1889), από κατάλογο φιλομούσων συνδρομητών του 1885 και από Κώδικα της Αστικής Σχολής Ρεβενικίων (1909-1914). Συγκεκριμένα:

– Η εφημερίδα «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»:

α) Στο φύλλο 817/15-2-1884 γράφει:²¹ «Μᾶς γράφουσι ἐκ τοῦ χωρίου Ρεβενίκια ὅτι ἡ ἐκεῖ δημοτικὴ σχολὴ χάρις τῇ συντόνῳ καὶ πατριωτικῇ προνοίᾳ τῆς ὑπαρχούσης ἐφορείας... καὶ τοῦ ἀκαμάτου ζήλου τοῦ διευθύνοντος αὐτὴν κ. Δ. Γεωργιάδου, Θασίου, βαίνει ἄριστα. Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐξεφωνήθησαν δύο λογύδρια: ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ, ἐν

19. Πιθανόν να είναι λαθεμένη καταγραφή του επόμενου επαγγέλματος ή ίσως να προέρχεται από την τουρκική λέξη doğranma=πριόνισμα και να σημαίνει δηλ. πριονιστής.

20. Η Βουλγάρο (το). Η τοπωνυμία βγαίνει από τη γενική πληθυντικού του εθνικού ονόματος Βούλγαρος (Βουλγάρων), με την αετοβολή του τελικού ν, επειδή το χωριό ήταν μετόχι της αγιορείτικης μονής Ζωγράφου, που την κατοικούν Βούλγαροι μοναχοί. (Βλ. και εισήγηση Σαπφώς Αγγελουδά στον παρόντα τόμο).

21. Στη σ. 1 και στη στήλη «Εγχώρια».

δέ τῇ σχολῇ ὑφ' ενός μαθητοῦ... Ἀμφότεροι δέ προέτρεπον δι' αὐτῶν τοὺς κατοίκους εἰς σύστασιν Νηπιαγωγείου καὶ ἡ φωνή των δέν ἔμεινε φωνή βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Διότι μετὰ τό πέρας τῆς τελετῆς οἱ κάτοικοι ἤρξαντο σπουδαίως νά μεριμνῶσι περί ἀνεγέρσεως Νηπιαγωγείου καὶ ἐλπίζεται νά κατορθωθῇ αὕτη εἰς τό μέλλον μεθ' ὅλας τὰς οἰκονομικάς δυσχερείας. Τοῖς συγκαίρομεν λοιπόν καί εὐχόμεθα αὐτοῖς τά κρείττονα».

β) Στο φύλλο 1153/17-6-1887 γράφει²² ὅτι τὴν Τρίτη μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος επισκέφτηκε τὴν Λιαρίγκοβη ὁ στρατηγὸς Οσμάν πασάς, γενικὸς στρατάρχης «τῶν ἐν Σέρραις ἐδρευνόντων ταγματῶν», καὶ τὸν υποδέχτηκαν οἱ δάσκαλοι καὶ οἱ μαθητὲς τῶν σχολείων, ἐνῶ «ὁ διευθυντὴς τῶν σχολείων Δ. Γεωργιάδης στὰς πρὸ τοῦ ἵππου τοῦ πασᾶ κάτωχρος ἐκ τῆς συγκινήσεως καὶ μετ' ἀπείρου σεβασμοῦ προσεφώνησεν αὐτόν... συγκινητικωτάτην προσλαλιάν»²³ καὶ

γ) Στο φύλλο 1350/19-7-1889 γράφει²⁴ ὅτι πρὶν ἀπὸ μερικὲς μέρες επισκέφτηκε τὰ Ρεβενίκια ὁ καϊμακάμης Κασσάνδρας, ὅτι τὸν υποδέχτηκαν οἱ ἀρχόντες «μετὰ τῶν διδασκάλων καὶ μαθητῶν» ὅτι «ἠκροάσθη μετὰ προσοχῆς τὴν παρὰ τοῦ διδασκάλου προσφώνησιν, ἣν καὶ παρέλαβε μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν», ὅτι επισκέφτηκε τὰ σχολεῖα «ἐνθα τοῦ ἐγένοντο αἱ δέουσαι δεξιώσεις παρὰ τε τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς νηπιαγωγού, πρὸς οὓς ἐκφράσας τὰ διὰ τὴν καλὴν τῶν σχολείων κατάστασιν εὐχαριστήρια... συνεβούλευσεν αὐτοῖς νά ἔχῃσι πάντοτε ὑπόψει τὰ ἱερά καὶ δυσφόρητα καθήκοντα, ἅπερ ἀνέλαβον». (Ὁ δάσκαλος, πού αναφέρεται στο δημοσίευμα αὐτό, εἶναι ὁ Δανιὴλ Γεωργιάδης, ὁ ὁποῖος ὡς διευθυντὴς εἶχε τὴν εὐθὺνὴν τῆς προσφώνησης καὶ τῶν δεξιώσεων).

Στὴ συνέχεια τοῦ ἰδίου δημοσιεύματος σημειώνεται: «Χθὲς ἐν τῷ μέσῳ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου ἤρξαντο αἱ ἐνιαύσιοι ἐξετάσεις τῶν ἡμετέρων σχολείων, Ἀρρεναγωγείου τε καὶ Νηπιαγωγείου... τοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ κ. Δ. Γεωργιάδου ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν διευθυνομένον, τοῦ δέ ὑπὸ τῆς ὑπὸ πολλῶν ἀρετῶν κεκοσμημένης καὶ ἀκαμάτως ἐργαζομένης κυρίας Αἰκατερίνης Χ' Θεοδώρου. Μετὰ τὸν ψαλέντα ἀγιασμόν ἀπηγγέλθησαν παρ' ἀμφοτέρων κατάλληλα τῇ περιπτώσει λογύδρια μετὰ ρητορικῆς δεινότητος, ἅτινα ἐπέστησαν πολὺ τὴν προσοχὴν τῶν ἐφόρων καὶ ἐν γένει πάντων τῶν κατοίκων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν σχολείων»²⁵.

Απὸ τὰ δημοσιεύματα τῆς εφημερίδας «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ» βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ διδάσκαλος Δανιὴλ Γεωργιάδης ἦταν ἓνας καλὸς δάσκαλος με δι-οικητικὲς ικανότητες καὶ καλὴ χρῆση τοῦ λόγου με ἀποτέλεσμα νά γίνεται δέκτης

22. Στὴ σ. 2 καὶ στὴ στήλη «Επιχώρια».

23. Το δημοσίευμα εἶναι ἀνταπόκριση «ἐκ Μαδεμοχωρίων» με ἡμερομηνία 8 Ιουνίου.

24. Στὴ σ. 1 καὶ στὴ στήλη «Ἐκ τῶν επαρχιῶν».

25. Το δημοσίευμα εἶναι ἀνταπόκριση ἀπὸ τὰ Ρεβενίκια με ἡμερομηνία 1 Ιουλίου. Επομένως οἱ ἐξετάσεις πραγματοποιήθηκαν στὶς 30 Ιουνίου («χθες» κατὰ τὸ δημοσίευμα).

συγχαρητηρίων και ευχαριστηρίων²⁶.

– Ο χειρόγραφος Κώδικας «Κατάστιχον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Στεφάνου» (1882-1889)²⁷ παρέχει τις παρακάτω πληροφορίες, οι οποίες αναφέρονται στις οικονομικές απολαβές του Δανιὴλ Γεωργιάδη ως διδασκάλου στο Σχολεῖο της Λιαρίγκοβης από το 1885 έως το 1888:

- Οι καταχωρήσεις του μισθοῦ του γίνονται στο ὄνομά του με τις ἐξῆς φράσεις, οι οποίες εναλλάσσονται: «*Εἰς Διδάσκαλον Δ. Γεωργιάδην*», «*Εἰς Δανιὴλ Διδάσκαλον*», «*Εἰς Δ. Γεωργιάδην ἑλληνοδιδάσκαλον*», «*εἰς Διδάσκαλον Δανιὴλ*» και «*Εἰς Δανιὴλ*».

- Οι μισθοδοτικές καταχωρίσεις ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1885 και τελειώνουν τὸν Ιούνιο τοῦ 1888. Η συμφωνία για τὴν πρόσληψή του ἐγένετο τὸν Ιούνιο τοῦ 1885 με ετήσια ἀμοιβή 50 ὀθωμανικὲς λίρες και δόθηκαν σ' αὐτόν ὡς καπάρο 5 λίρες (750 γρόσια). Η συμφωνία αὐτή στο Κατάστιχο ἀναφέρεται ὡς «νέα» ἐνδειξη, ἴσως, ὅτι ο Γεωργιάδης ὑπηρετήσε στη Λιαρίγκοβη και σε προηγούμενα χρόνια (ἴσως πρὶν τὸ 1883).

- Οι μισθοὶ καταβάλλονταν στὸν Δ. Γεωργιάδη τμηματικὰ σε ἀτάκτα χρονικὰ διαστήματα και συγκεκριμένα ἀπὸ μία ἕως και τέσσερις φορές τὸν μήνα. Φαίνεται, ὅμως, πὼς δὲν του ἔδιναν τελικὰ ὁλόκληρο τὸ μηνιαῖο ποσό, γιατί στις καταχωρίσεις που γίνονται ἀπὸ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1888 ὡς τὸν Ιανουάριο τοῦ 1889 (ὅταν ἤδη ὑπηρετοῦσε στη Σχολή των Ρεβενικίων) ἀναγράφονται στο ὄνομά του ποσὰ συνολικοῦ ὕψους 17 λιρῶν για «παλαιὸν χρέος» ἢ «παλαιὸν μισθόν», και για «ἐξόφλησιν τρίτον ἔτος» (δηλ. για τὸ 1887/88).

Παρατίθεται στη συνέχεια πίνακας με ὅλες τις παραπάνω καταχωρίσεις (1885-1889):

Σελίδα Κώδικα	Ημεροχρονολογία			Καταχώρηση και ποσὰ σε λίρες	Γρόσια
	Μήνας	Ημέρα	Έτος		
67	Ιούνιος	–	1885	5 λίρες εἰς Δανιὴλ διδάσκαλον καπάρων νέαν συμφωνίαν	750
75	Σεπτέμβριος	5	1885	Εἰς διδάσκαλον Δ. Γεωργιάδην ἀπέναντι μισθοῦ	750
	»	30	1885	5 λίρ(ας) εἰς Δ. Γεωργιάδην ἑλληνοδιδάσκαλον	750
85	Ιανουάριος	31	1886	Εἰς διδάσκαλον Δανιὴλ	300

26. Ευκαιρικὰ στο σημεῖο αὐτὸ ἐκφράζω τις ευχαριστίες μου πρὸς τὴν Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για τὴν παραχώρηση ἀδειας να ξεφυλλίσω ὅλους τοὺς φυλασσόμενους ἐκεῖ τόμους των ἐφημερίδων «ΕΡΜΗΣ» (1875-1881) και «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ» (1881-1893) και να ἀντιγράψω ὅσες πληροφορίες με ἐνδιέφεραν και κυρίως για τὴν ἐκπαίδευση στη Χαλκιδικὴ ἐπὶ τουρκοκρατίας.

27. Φυλάσσεται στὸν μητροπολιτικὸ ναὸ τοῦ Ἀγίου Στεφάνου Ἀρναίας. Εἶναι χειρόγραφος, διαστάσεων 23X35 εκ., και ἔχει 208 σελίδες. Η *Ηλέκτρα Παπαθανασίου*, Ἀρναία ἡ παλιά Λιαρίγκοβα. Ὁφεις ἀπὸ τὴν σχολικὴ τῆς ἐκπαίδευση και τὴν κοινωνία τῆς στο τέλος τοῦ 19ου και ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, Θεσσαλονίκη 1999, ἔχοντας ὑπ' ὄψη τῆς τὸν Κώδικα αὐτόν συμπεριλαμβάνει τὸν Γεωργιάδη στὸν Κατάλογο των δασκάλων των σχολείων Λιαρινγκόβης «μέχρι τὴν ἀτελευθέρωση και τὴν οργάνωση τοῦ κράτους» (σ. 91).

89	Μάρτιος	5	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	300
	»	15	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	150
91	Απρίλιος	6	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	351,20
	»	15	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	325
93	Μάιος	4	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	395
	»	13	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	95
	»	30	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ με απόδειξιν	584
95	Ιούνιος	30	1886	Εις διδάσκαλον Δανιήλ	67
105	Σεπτέμβριος	6	1886	Εις Δανιήλ καθεσπερούμενα παλαιά	537
	»	18	1886	Εις Δανιήλ διδάσκαλον εξόφλησιν παλαιόν έτος	900
107	Οκτώβριος	8	1886	Εις Δανιήλ 5 λίρας	750
109	Νοέμβριος	8	1886	Εις Δανιήλ μισθόν λίρας 3	450
	»	18	1886	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 2 λίρας	300
	»	21	1886	Τον Δανιήλ διδάσκαλον εξόφλησιν Α ^η ς τριμηνίας	825
111	Δεκέμβριος	12	1886	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
113	Ιανουάριος	1	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 2 λίρας διά δευτέραν τριμηνί(αν)	300
	»	4	1887	Εις Δανιήλ 1 λίρα	150
	»	8	1887	Εις Δανιήλ 1 λίρα	150
	»	23	1887	Δανιήλ διδάσκαλον λίρα 1 δευτέρας τριμηνίας	150
115	Φεβρουάριος	12	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρας 3	450
	»	22	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρα 1	150
117	Μάρτιος	6	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 3 λίρας	450
	»	23	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρας 2	300
119	Απρίλιος	10	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 2 λίρας	300
121	Μάιος	1	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
	»	20	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρας 2	300
	»	30	1887	Εις Δανιήλ μισθόν 1 λίρα	150
123	Ιούνιος	13	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
125	Ιούλιος	9	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρας 3 τρεις	450
131	Αύγουστος	21	1887	Εις Δανιήλ παλαιόν μισθόν λίρας 5	750
133	Σεπτέμβριος	12	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
	»	25	1887	Δανιήλ διδάσκαλον εξόφλησις παλαιών μισθών λίρας 6½ μισθόν του 86 κ(αι) 87 έτος	975
135	Οκτώβριος	9	1887	Εις Δανιήλ μισθόν Α' τριμηνίαν λίρα μία	150
	»	16	1887	Δανιήλ διδάσκαλον διά Α' τριμηνίαν 2 λίρας	300
	»	24	1887	Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
137	Νοέμβριος	12	1887	Δανιήλ λίρας 2	300
	»	21	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρας 2	300
139	Δεκέμβριος	7	1887	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
	»	18	1887	Εις Δανιήλ μισθόν λίρας 7	1050
143	Φεβρουάριος	6	1888	Εις Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150

145	Μάρτιος	5	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον 3 λίρας	450
147	Απρίλιος	8,9	1888	τον Δανιήλ λίρας 6 απέναντι μισθόν	900
	»	16	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον 1 λίρα	150
149	Μάιος	6	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον 3 λίρας	450
	»	21	1888	Εις Δανιήλ διδάσκαλον λίρα 1	150
	»	27	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον λίρα 1	150
151	Ιούνιος	10	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον Επιθεώρησις Δόσεις Χρέος Μισθοί και διάφορα λοιπά έξοδα παλαιών χρέος εις Δανιήλ 12 ½ λίρ: και εξόφλησις 1885 Δανιήλ συμφωνίαν λίρ: 50 επληρώθη τρεχούμενα	5100
159	Αύγουστος	20	1888	Εις Δανιήλ παλαιών χρέος 1 λίρα	150
161	Σεπτέμβριος	2	1882	τον Δανιήλ παλαιών χρέος 1 λίρα	150
	»	10	1888	τον Δανιήλ έτι παλαιών χρέος 2 λίρας	300
	»	26	1888	τον Δανιήλ παλαιών χρέος λίρ. 2	300
163	Οκτώβριος	4	1888	τον Δανιήλ παλαιών χρέος λίρας 5	750
	»	28	1888	τον Δανιήλ παλαιών χρέος 1 λίρα	150
165	Νοέμβριος	8	1888	τον Δανιήλ διδάσκαλον λίρ. 1 παλαιών μισθόν	150
167	Δεκέμβριος	17	1888	τον Δανιήλ παλαιών χρέος λίρ. 1	150
169	Ιανουάριος	8	1889	τον Δανιήλ διδάσκαλον εξόφλησιν τρίτον έτος: λίρ. 3	450

Στο αριστερό περιθώριο της ίδιας σελίδας αναγράφεται σε δύο σειρές η φράση: «εξόφλησιν Δανιήλ αντί πενήντα λίρας ως φαίνονται εις τήν επικύρωσιν τό απελθόν έτος λίρας όθωμανικάς 50 (πενήντα) έδόθη εις ίδιον λίρας 51: πενήντα μία διά πολλών δικαιωμάτων του».

– Στο Κατάστιχο συνδρομητών μανουαλίων του ι. ναού Αγίου Στεφάνου Αρναίας (1883-1885)²⁸ καταγράφεται ως συνδρομητής και ο ελληνοδιδάσκαλος Δανιήλ Γεωργιάδης με 50 γρόσια στις 19.10.1885.

– Στον Κατάλογο των φιλομούσων συνδρομητών του βιβλίου του Μελχισεδέκ, Νομοφύλακος του Ναξίου Βατοπαιδινού, ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ, Αθήναι 1885, αναφέρεται το όνομά του²⁹ «Δ. Γεωργιάδης διδάσκαλος Ρεβινικίων».

– Από τον Κώδικα «Γενικός Έλεγχος» της Αστικής Σχολής Ρεβενικίων (1909-1914) πληροφορούμαστε τη διδακτική του υπηρεσία στη σχολή αυτή μόνο, όμως, από την υπογραφή του, που θέτει μαζί με τους άλλους δασκάλους στο τέλος των σχολ. ετών 1909-1910 (στις 19/6) και 1910-1911 (στις 18/6)³⁰.

28. Φυλάσσεται στον μητροπολιτικό ναό του Αγίου Στεφάνου Αρναίας. Είναι χειρόγραφος, διαστάσεων 16,5X22,7 εκ. και έχει 3 φύλλα. Και εδώ ευκαιριακά εκφράζω τις ευχαριστίες μου προς τον προϊστάμενο του ναού π. Παναγιώτη Καλαντζή, που μου επέτρεψε να ερευνήσω τους Κώδικες του ναού και να συγκεντρώσω στοιχεία για τη ζωή της Αρναίας του παρελθόντος.

29. Βρίσκεται στο Αρχείο-Βιβλιοθήκη του Δημοτικού Σχολείου Νεοχωρίου και με τη φροντίδα του Νεοχωριτή θεολόγου-ερευνητή κ. Κων/νου Χιούτη είχα φωτοτυπία του Καταλόγου. Τον ευχαριστώ.

30. Βρίσκεται στο Αρχείο του Δημοτικού Σχολείου της Μεγάλης Παναγίας Χαλκιδικής. Για την άδεια

Γεωργιάδης	0	Γεωργιάδης	Η Ήρα	Οι διδάσκαλοι
Μαρίνα	6	Γεωργιάδης		
Μαρίνα	7	"		
Μαρίνα	7	Γεωργιάδης		
Ρεβενκίαν	19	19	1903	1910
Στοιχειώδη	9	Γεωργιάδης		Οι διδάσκαλοι
Μαρίνα	9	Μαρίνα		
Μαρίνα	6			
Μαρίνα	6	Γεωργιάδης		Οι διδάσκαλοι
Μαρίνα	6	Γεωργιάδης		
18 ^η Σουλίου 1911				Εξ Αρ. Καταγωγίου

Η υπογραφή του Δανιήλ Γεωργιάδη σε σελίδες του Γενικού Ελέγχου της Σχολής Ρεβενκίων (19-6-1910 και 18-6-1911).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ, ΟΠΟΥ ΔΙΔΑΞΕ Ο ΔΑΝΙΗΛ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ.

α/α	Σχολείο	Σχολ. έτος	Αξίωμα	Πηγή
1	Ρεβενκίων	1883-1884	Διευθυντής	«ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ»
2		1884-1885	Διευθυντής	Μελχισεδέκ, ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ
3	Λιαριγκόβης	1885-1886	Διευθυντής	α) Κώδικας Αγ. Στεφάνου (1882-1889) β) Κώδικας Αγ. Στεφάνου (1883-1885)
4	Λιαριγκόβης	1886-1887	Διευθυντής	α) Κώδικας Αγ. Στεφάνου (1882-1889) β) «ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»
5	Λιαριγκόβης	1887-1888	Διευθυντής	Κώδικας Αγ. Στεφάνου (1882-1889)
6	Ρεβενκίων	1888-1889	Διευθυντής	«ΦΑΡΟΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»
7	Ρεβενκίων	1909-1910	-	Κώδικας Σχολής Ρεβενκίων (1909-1914)
8	Ρεβενκίων	1910-1911	-	Κώδικας Σχολής Ρεβενκίων (1909-1914)

έρευνάς του ευχαριστώ θερμά τον διευθυντή του Σχολείου κ. Δημ. Μανδώρα. Για τον Κώδικα βλέπε σχετικά και Δημ. Κύρου, Πληροφορίες για την εκπαίδευση στη Χαλκιδική από Τουρκοκρατίας από αδημοσίευτο αρχειακό υλικό των περιοχών Νικήτης, Μεγάλης Παναγίας και του Αγίου Όρους, Προακτικά του Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου, Η Χαλκιδική κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, Ποσειδί Χαλκιδικής, 13-15 Οκτωβρίου 1995, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 473-481, όπου δημοσιεύεται και κατάσταση δασκάλων, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγεται ο Δ. Γεωργιάδης.

5. Ο Θάσιος διδάσκαλος Κωνσταντίνος Πετρίδης (συμπληρωματικές πληροφορίες για την εκπαιδευτική του δραστηριότητα στη Χαλκιδική)³¹.

Πριν από δύο χρόνια βρέθηκε στο μητροπολιτικό ναό του Αγίου Στεφάνου Αρναίας το διασωθέν Αρχείο Εγγράφων του Ναού³². Επτά από τα έγγραφα του Αρχείου αφορούν τον Κων. Πετρίδη³³. Σε έξι από τα επτά έγγραφα παρέχονται νεότερες πληροφορίες για τις οικονομικές σχέσεις του Κωνσταντίνου Πετρίδη με την Εφοροεπιτροπή του ναού κατά το σχολικό έτος 1897-1898. Συγκεκριμένα:

- Στο πρώτο έγγραφο (Συμβόλαιο Αύγουστος 1897) οι έφοροι «*τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων Λιαριγκόβης*» διορίζουν τον Κωνσταντίνο Πετρίδη «*διευθυντὴν τῶν σχολῶν καὶ ψάλτην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ*»³⁴.
- Στο δεύτερο έγγραφο (Εντολή πληρωμῆς, 24.12.1897) ο Κων. Πετρίδης ζητά από τον ταμία της εφορείας Λιαριγκόβης να πληρώσει στον κομιστή του εγγράφου Στέργιο Παπαδήμου 2 οθωμανικές λίρες, που τις οφείλει σ' αυτόν «*ἐκ φορεμάτων καὶ μετρητῶν*» και να τις περάσει στο λογαριασμό του.
- Στο τρίτο και στο έκτο έγγραφο (Αποδείξεις πληρωμῆς, 6.4.1898 και 10.5.1898) ο Κων. Πετρίδης λαμβάνει από τους επιτρόπους της εκκλησίας 6 και 12 οθωμανικές λίρες αντίστοιχα έναντι του μισθού του.
- Στο τέταρτο έγγραφο (Απόδειξη πληρωμῆς, 16.4.1898) ο Κων. Πετρίδης λαμ-

31. Παρουσίαση της ζωῆς και της δράσης του Κων. Πετρίδη έγινε από τον γράφοντα στο Γ' Συμπόσιο Θεσσακῶν Μελετῶν. Βλ. Δημητρίου Κύρου, Κωνσταντίνος Πετρίδης. Ένας Θάσιος ελληνοδιδάσκαλος στη Χαλκιδική στα χρόνια της τουρκοκρατίας και μετέπειτα (1893-1930), Πρακτικά του Γ' Συμποσίου Θεσσακῶν Μελετῶν. Η Θάσος διά μέσον των αἰώνων: Ιστορία-Τέχνη-Πολιτισμός, Καβάλα 2001, «Θασιακά», τ. 10 (1996-1997), σσ. 431-455. (Περίληψη της εισήγησης βλ. και στο περ. «Η ΑΡΝΑΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ», τχ. 49/2000, σ. 8).

32. Ευχαριστώ τον π. Παναγιώτη Καλαντζή, προϊστάμενο του ναού, ο οποίος μου παραχώρησε για μελέτη και δημοσίευση τα ευρεθέντα έγγραφα (63 στον αριθμό), τα οποία στη συνέχεια καταγράφηκαν και παρουσιάστηκαν περιληπτικά από τον γράφοντα στο περιοδικό «Η ΑΡΝΑΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ», τεύχη 54-56/2002, 58-59/2003 και 62/2004 με τίτλο: «Το Αρχείο εγγράφων του μητροπολιτικού ναού Αγίου Στεφάνου Αρναίας».

33. Τα έγγραφα αυτά (με αύξ. αριθμό 38, 39, 42, 43, 47, 48 και 53) παρουσιάστηκαν περιληπτικά και υπομνηματισμένα στο τεύχος 59/Απρ.-Ιούν. 2003, σσ. 3-6, ενώ το έγγραφο με αριθμό 38 παρουσιάστηκε και αυτούσιο (σε φωτοτυπία) με υπομνηματισμό στις σσ. 6-8, στο ίδιο τεύχος με τον ιδιαίτερο τίτλο «Παρουσίαση εγγράφων».

34. Το έγγραφο πρωτοδημοσιεύτηκε από τον Μανρ. Παπαθανασίου, Λαογραφικά Αρναίας, Χρονικά της Χαλκιδικής, τεύχη 13-14 (1967), σσ. 547-548 με κάποια λάθη αντιγραφικά και, κυρίως, τυπογραφικά. Ξαναδημοσιεύτηκε από τον γράφοντα στα Πρακτικά του Γ' Συμποσίου (σσ. 440-441) με διορθώσεις κάποιων λαθών (κυρίως τυπογραφικών). Στην τρίτη αναδημοσίευση (βλ. σημ. 33) είναι πλήρως διορθωμένο, αφού βρέθηκε το πρωτότυπό του, για το οποίο ο Μ. Παπαθανασίου (ό.π. σ. 547) σημείωνε λαθεμένα ότι προερχόταν από το Αρχείο της Μητρόπολης Ιερισσού, Αγ. Όρους και Αρδαμερίου (Αρναία), το οποίο είχε ερευνηθεί από τον γράφοντα.

Ο Θάσιος δάσκαλος Κων/νος Πετρίδης.

βάνει από την εφορεία Λιαριγκόβης 2 οθωμ. λίρες έναντι του μισθού του.

- Στο πέμπτο έγγραφο (Απόδειξη πληρωμής, 10.5.1898) ο Κων. Πετρίδης λαμβάνει από τον ταμία της εφορείας Γεώργιο Δ. Μήτσιου «*αί*) *διά μέσου τῶν συναδέλφων*» του Β. Χορούδα και Ιωάννη Νάσιου 1358 γρόσια έναντι του μισθού του, και

Στο έβδομο έγγραφο (Επιστολή, 8.2.1899) ο Κων. Πετρίδης ενημερώνει κάποιον Νικόλαο στη Θεσσαλονίκη ότι «*τήν μέθοδον Χλωροῦ*» δεν μπόρεσε να την πουλήσει και αναγκάζεται «*ἄκων*» να την επιστρέψει ζητώντας συγγνώμη και ότι από τον κομιστή της επιστολής θα λάβει «*γρόσια 48 μέ λίραν %, ἀντίτιμον τῆς τελευταίας παραγγελίας*» του, και συγκεκριμένα θα λάβει «*2 ἀργυρά μετζήτια, 2 τέταρτα μετζήτιου καί ἓν μονόγρονον*».

6. Σχέσεις κατοίκων της Λιαρίγκοβης και του Νεοχωρίου με τη Θάσο.

Οι πληροφορίες αναφέρονται σε μεμονωμένους Λιαριγκοβινούς και Νεοχωρίτες, που είχαν προσωπικές (επαγγελματικές) σχέσεις με τη Θάσο, στους Εφοροεπιτρόπους του ναού του Αγίου Στεφάνου Λιαρίγκοβης (Αρναίας), οι οποίοι συνέδραμαν τη Θάσο και σε μια Θασία, η οποία κατοικούσε στη Λιαρίγκοβη και αντιμετώπιζε κάποια προβλήματα, που προσφέρθηκε να τα επιλύσει δωροδοκούμενος κάποιος δάσκαλος της Λιαρίγκοβης, ο οποίος υπηρετώντας παλιότερα στη Θάσο, δημιούργησε εκεί παρόμοια προβλήματα και εκδιώχτηκε. Συγκεκριμένα:

[illegible]

Το έγγραφο του 1821, όπου αναγράφεται η παραμονή του Λιαριγκοβινού Δημητρίου (Καλαϊτζή) στη Θάσο.

- Σε έγγραφο του 1821 που προέρχεται από το Αρχείο του Γεωργίου Θεοδώρου Καλαϊτζή αναφέρεται ότι ο Δημήτριος (Καλαϊτζής) «*ἐπῆγε εἰς τὴν Θάσο καὶ ἔκαμιν ἐκὶ χρόνων κιθόν*»³⁵. Δεν γνωρίζουμε τον λόγο της μετάβασής του στη Θάσο και πόσον καιρό έμεινε εκεί.

35. Για το έγγραφο βλέπε: Δημητρίου Κύρου, 1. Καταγραφή Αρχείων, Κατάλογος εγγράφων, Αρχείου

• Σε θασιακό έγγραφο του 1849 (29/8) αναφέρεται ότι συμφωνούν ο Μαθιός Γεωργίου με τον μαστορο-Ιωάννη Λιαρίγκοβινό να έχουν από κοινού έναν φούρνο, κτισμένο στο χωράφι του πρώτου από τον δεύτερο, και ότι, αν ο δεύτερος πουλήσει το μερίδιό του, να ερωτηθεί ο πρώτος, πράγμα που έγινε, όπως αναγράφεται στη 2η σελίδα του ίδιου εγγράφου, το 1852, δηλ. πούλησε ο μαστορο-Ιωάννης στον Μαθιό το μερίδιό του³⁶.

• Οι έφοροι της Σχολής της Βαρθάρας Χαλκιδικής, γειτονικού της Λιαρίγκοβης χωριού, με επιστολή τους στις 4 Μαρτίου του 1876 προς την εφημερίδα της Θεσσαλονίκης «ΕΡΜΗΣ»³⁷ κατηγορούν για δωροδοκία τον πρώην δάσκαλό τους Σπυρίδωνα Βουργαρέλη³⁸, που τότε υπηρετούσε στη Σχολή της Λιαρίγκοβης, λέγοντας ότι του δόθηκε η χάρις της δωροδοκίας, μία απ' τις οποίες, που ήταν γνωστή στον επίσκοπο Ιερισσοῦ και Αγίου Όρους Αμβρόσιο³⁹ και σε πολλούς άλλους, εξιστορούν ως εξής: «*Γυνή τις πτωχωτάτη Θάσιος ἔχουσα ἐκ Λαριγκόβου⁴⁰ κληρονομικὰς ἀπαιτήσεις ἀνεφέρθη πρὸς τὸν ἐν λόγῳ ἐπίσκοπόν μας· ὁ δὲ Βουργαρέλης ἐξαπατήσας τὴν πτωχὴν γυναῖκα ἐπῆρε μίαν λίραν καὶ ἀγγεῖον πλήρες ἐλαίου, λέγων πρὸς αὐτὴν νὰ οἰκονομήσῃ καὶ ἑτέρας δύο, τὰ ὅποια ὅλα αὐτὰ θὰ δοθῶσιν εἰς τὸν ἅγιον Ἰερισσοῦ· ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας ὡς μὴ ἔχουσα δίκαιόν τι ἀπεπέμφθη, ἡ δὲ ἐξήτει τὴν λίραν... Ὁ ἅγιος Ἰερισσοῦ πληροφορηθεὶς τὰ καθέκαστα ἀπέπεμψεν αὐτὴν καὶ ἐπῆρεν τὴν λίραν τῆς ἀπὸ τὸν δωροδοκούμενον Βουργαρέλην*».

Στο ίδιο δημοσίευμα οι έφοροι γράφουν για τον δάσκαλο Βουργαρέλη: «*Πράττει ἔργα μὴ ἀνήκοντα ἐντίμῳ διδασκάλῳ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκ τῆς πατρίδος του ἐξώσθη, ἐνεκα τοιαύτης διαγωγῆς τὸς ἐν τῇ Θάσῳ⁴¹ κατετάραξε καὶ ἐκεῖθεν αἰσχροῶς ἀπεπέμφθη καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ διαγωγή του ὑπάρχει πασίγνωστος καθ' ὅλην τὴν Ἑπειροθεσσαλίαν*».

• Στον Κώδικα «Κατάστιχον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου» (1882-1889), σ. 49, αναγράφεται με ημερομηνία 20.9.1883 μία «*Εἰς Θάσον συνδρομὴν*

Γεωργάκη Θεοδώρου Καλαϊτζή, ΑΡΝΑΙΑ, τχ. 1 (1988), σ. 1, όπου μόνο καταλογογραφείται, και 2. Μια αγοραπωλησία στα χρόνια της εθνεγερσίας στη Λιαρίγκοβη (Αρναία), εφημ. «ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ» (Χαλκιδικής), φ. 14/31-3-1983.

36. Βλ. Κωνσταντίνου Χιόνη, Ανέκδοτα Θασιακά έγγραφα των ετών 1769-1909, «Θασιακά», 5 (1988), σσ. 111-112. Πρβλ. Κωνσταντίνου Σταλίδη, Τα οικογενειακά ονόματα των Θασίων σύμφωνα με τις πηγές, «Θασιακά», 10 (2001), σ. 590 και 596.

37. Βλ. φ. 83/12-3-1876, σ. 3, στήλη: «Διατριβαί».

38. Πατέρας του Ν. Βουργαρελίδη. Εργάστηκε στα σχολεία της Λιαρίγκοβης, της Βαρθάρας και αλλού.

39. Αρχιερέτευσε από το 1875 έως το 1877.

40. Λαθμενένη γραφή της Λιαρίγκοβης.

41. Δεν έχουμε πληροφορίες για τη δράση του στη Θάσο.

*Ι μετζίτιον*⁴² γρ. 150». Δεν γνωρίζουμε σε ποιο χωριό και για ποιον λόγο δόθηκε αυτή η συνδρομή. Τέλος,

• Σε οικογενειακό αρχείο της Αρναίας⁴³ σώζεται –άγνωστο στους πολλούς και ανέκδοτο– ένα τραγούδι, που αναφέρεται στον Λιαριγκοβινό Γεώργιο Κοτσάνη⁴⁴, ο οποίος είχε εμπορικές συναλλαγές με τη Θάσο, αλλά κάποια χρονιά, το 1896, στάθηκε άτυχος, γιατί πηγαίνοντας με πλοίο στη Θάσο να πουλήσει παπούτσια και κιλίμια πνίγηκε στον Στρυμονικό κόλπο και τάφηκε στο παρακείμενο νησάκι Κανκανάς (αρχ. Κάπρος). Τα λόγια του τραγουδιού είναι τα εξής:

*«Στά χίλια ὀχτακόσια κί στά ἰννινήντα ἔξ
Γιώργης τού ἀπουφάσαι τ' Κουτσιάν' νά ταξιδέψει.
Παπούτσια κί κιλίμια πουλλά εἶχι φρουντίσει,
νά πάει στή Θάσον νά πουλήσ', παράδης νά κινδύσει.
Δέν τού 'ξιρι πώς θά λά βρεῖ τού πέλαγους παζάρι,
γιαλός νά ἔβγει μονστιρής τού προῖγμα του νά πάρει,
τά χρήματα πού 'χι μαζί τ' γιαλός νά τ'ς τα μοιράσει.
Τούν Κανκανά τούν ἔδουνκαν νησί νά κατοικήσει
κί πλέουν στή Λιαρίγκουβη νά μὴν ξαναπατήσει».*

(Το τραγούδι αυτό μας φέρνει στον νου το επίγραμμα από την Παλατιανή Ανθολογία (7, 534): «*Δείλαιε Κλεόνικε, σύ δ' εἰς λιπαρὴν Θάσον ἔλθεῖν ἡπείγεις, Κοίλης ἔμπορος ἐκ Συρίας, ἔμπορος, ὃ Κλεόνικε· δύσιν δ' ὑπὸ Πλειάδος αὐτὴν ποντοπορῶν αὐτῇ Πλειάδι συγκατέδυσ*». Στη θέση του Κλεόνικου μπορούμε να βάλουμε τον Γ. Κοτσάνη και παραφράζοντας –τροποποιώντας το κείμενο να πούμε: «*Δείλαιε Κοτσάνη, σύ δ' εἰς λιπαρὴν Θάσον ἔλθεῖν ἡπείγεις, Χαλκιδικῆς ἔμπορος ἐκ Λιαριγκόβης, ἔμπορος, ὃ Κοτσάνη· αὐτὴν δέ ποντοπορῶν κατέδυσ*»⁴⁵.

• Αρκετοί κάτοικοι του Νεοχωρίου Χαλκιδικῆς εργάστηκαν στα μεταλλεία Fr. Speidel στα Λιμενάκια⁴⁶. Συγκεκριμένα:

– Ο Γεώργιος Πρόιος του Βασιλείου εργάστηκε ως αρχιεπιστάτης στα μεταλλεία ψευδαργύρου των Λιμεναρίων⁴⁷.

42. Χρυσό τουρκικό νόμισμα (mecit ή meci diye), που ισοδυναμούσε με 33 μπακίρες.

43. Συγκεκριμένα βρίσκεται στην κατοχή της οικογένειας της κυράς Χαρίκλειας Τρικαλιώτη-Δημητράκουδη, που πέθανε στις 23-9-2003 (Βλ. Αφιέρωμα στο περ. «Η ΑΡΝΑΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ», τχ. 60/Σεπτ.-Οκτ. 2003).

44. Ο Γεώργιος Κοτσάνης ήταν υποδηματοποιός. Νυμφεύτηκε την Ξάφω, με την οποία απέκτησε μία θυγατέρα, τη Σουλτάνα. Έκανε εμπόριο υποδημάτων και υφαντών.

45. Βλέπε και εισήγηση του Ανδρέα Μιχαλόπουλου στον παρόντα τόμο.

46. Για τα μεταλλεία Speidel βλέπε: Γεωργίου Αυγουστίδη, Η εγκατάσταση και λειτουργία της εταιρείας Fr. Speidel στα Λιμενάκια. Το τέλος της ιστορίας ενός χωριού και η αρχή της δημιουργίας ενός άλλου, Πρακτικά Β' Συμποσίου Θασιακών Μελετών, «Θασιακά», τ. 9 (1994-1995), σσ. 31-55.

47. Κωνσταντίνου Θ. Χιοῦτη, Προσωπογραφία του Νεοχωρίου Χαλκιδικῆς, 16ος-20ός αι., Θεσσαλονίκη 2001, σ. 411, όπου υπάρχει και φωτογραφία του.

- Ο Ιωάννης Πρόιος του Βασιλείου (αδελφός του προηγουμένου) εργάστηκε ως σιδηρουργός στα Λιμενάκια⁴⁸.
- Ο Αργύριος Παπάγγελος του Δημητρίου εργάστηκε στα μεταλλεία ψευδαργύρου των Λιμεναρίων, όπου και πέθανε⁴⁹.
- Ο Απόστολος Παπάγγελος του Δημητρίου (αδελφός του προηγουμένου) εργάστηκε στις αρχές του 20ού αιώνα στα μεταλλεία των Λιμεναρίων⁵⁰.
- Ο Άγγελος Παπάγγελος του Δημητρίου (αδελφός του προηγουμένου) εργάστηκε ως σιδηρουργός στις μεταλλευτικές εγκαταστάσεις της Θάσου⁵¹.
- Ο Αριστείδης Δαβίλας του Χαϊδευτού εργάστηκε ως εργολάβος στα μεταλλεία των Λιμεναρίων και συμμετείχε εκεί στις βουλευτικές εκλογές της 31ης Μαΐου 1915⁵².
- Ο Δαβίλας Δημήτριος του Χαϊδευτού (αδελφός του προηγουμένου) εργάστηκε ως εργάτης στα Λιμενάκια και συμμετείχε εκεί στις βουλευτικές εκλογές της 31ης Μαΐου 1915⁵³. Τέλος,
- Κάποιος Θάσιος ονομαζόμενος Αριστοτέλης είχε στις αρχές του 20ού αιώνα στη θέση Μπαλμπουζάνι του Νεοχωρίου ασβεστοποιείο, όπου εργάστηκε μετά το 1918 και ο αναφερόμενος πιο πάνω Γεώργιος Β. Πρόιος⁵⁴.

7. Χαλκιδικιώτες πολιτογραφηθέντες στη Θάσο και Θασίτες πολιτογραφηθέντες στη Χαλκιδική.

Στην εργασία του Γεωργίου Αστεριάδη, «Ο πρώτος Εκλογικός Κατάλογος της Υποδιοικήσεως Θάσου» (1915), στο 8ο τόμο των «Θασιακών»⁵⁵, καταγράφονται 19 Χαλκιδικιώτες, οι οποίοι, όπως φαίνεται, βρέθηκαν επί τουρκοκρατίας στη Θάσο για εργασιακούς, κυρίως, λόγους, όπου εγκαταστάθηκαν μόνιμα και πολιτογραφήθηκαν Θασίτες με επώνυμα τα πατριδωνυμικά των χωριών ή της περιοχής τους. Συγκεκριμένα καταγράφονται τα επώνυμα: Μαδεμλής ή Μαντεμλής, Μαδενιώτης ή Μαντενιώτης (από τα Μαντεμοχώρια), Γαλατσιάνος (από τη Γαλάτισσα), Ισβοριώτης (από τον Ίσβορο, σημ. Στρατονίκη), Ιερισσιώτης (από την Ιερισσό) και Κασσανδρινός (από την Κασσάνδρα) και οι έχοντες τα επώνυμα αυτά έχουν διαμονή

48. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 412.

49. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 359.

50. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 360, όπου υπάρχει και φωτογραφία του.

51. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 360.

52. Γεωργίου Αστεριάδη, Ο πρώτος εκλογικός κατάλογος της υποδιοικήσεως Θάσου (1915), «Θασιακά», 8 (1992-1993), σ. 299. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 137.

53. Γεωργίου Αστεριάδη, Ο πρώτος Εκλογικός Κατάλογος..., ό.π., Πηλ. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 137.

54. Βλ. Κων. Χιούτη, Προσωπογραφία..., σ. 411.

55. Σελίδες 244-357.

τον Λιμένα, την Παναγία, το Ραχώνι, την Καλλιράχη και το Μικρό Καζαβίτι.

Στον Τηλεφωνικό Κατάλογο του Ο.Τ.Ε. της Κεντρικής Μακεδονίας (2002-2003) αναγράφονται αρκετά ονόματα απογόνων Θασιτών, οι οποίοι, όπως φαίνεται, βρέθηκαν επί τουρκοκρατίας στη Χαλκιδική για εργασιακούς, κυρίως, λόγους, όπου εγκαταστάθηκαν και πολιτογραφήθηκαν Χαλκιδικιώτες με επώνυμο το πατριδωνυμικό του νησιού (Θασίτης). Τέτοιοι Θασίτες υπάρχουν στα χωριά Παλαιοχώρι, Ν. Μαρμαράς και Ταξιάρχη.

Κλείνοντας την ενότητα αυτή υποβάλλω ένα ερώτημα, για να γίνει αφορμή για σχετική έρευνα: Άραγε ο αγιογραφικός οίκος των Χαλδέζων, που δυστυχώς έχει εκλείψει, στη Νέα Σκήτη του Αγίου Όρους, σχετίζεται συγγενικά με τους Χαλδέζους της Θάσου (στα Λιμενάκια και στον Κάτω Θεολόγο);⁵⁶

Από τα παραπάνω εκτεθέντα βγαίνει νομίζω –για μια ακόμη φορά– το συμπέρασμα ότι οι σχέσεις της Θάσου με τη Χαλκιδική και το Άγιον Όρος ήταν στενές και ποικίλες.

56. Ο αρχιμ. Χρυσόστομος Μαϊδώνης στη συλλογική έκδοση «Ιερός Ναός Αγίων Αναργύρων Αρναίας», Αρναία 2002, σελ. 92, αναφέρει ότι ο ιδρυτής της αδελφότητας των Χαλδέζων, οι οποίοι αγιογράφησαν τον ναό στα 1923-1924, καταγόταν από το Πλωμάρι της Λέσβου. Την ίδια πληροφορία δίνει ο ίδιος και στον *Μανώλη Μελινό*, *Των Σκητών Αγιορείται*, 2003, σ. 215.